

РОЗДІЛ ІІІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК
АВСТРАЛІЙСЬКОГО СОЮЗУ. БУДІВНИЦТВО
«СУСПІЛЬСТВА ДОБРОБУТУ» (1940–1970 РР.)

3.1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ЗОВНІШНЯ
ПОЛІТИКА АВСТРАЛІЇ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Народження держави Австралія збіглося з початком нового століття: 1 січня 1901 р. відбулося офіційне проголошення новоствореної федерації, що отримала назву Австралійська Співдружність. Колишні колонії отримали статус штатів у рамках нової країни та зберегли традиційні імена – Новий Південний Вельс, Тасманія, Квінсленд, Вікторія, Південна Австралія та Західна Австралія.

Утворивши федерацію, Австралія отримала статус домініону в рамках Британської імперії, який означав фактично повне самоврядування у внутрішньополітичних справах. Разом з тим зовнішня політика ще довго залишалася прерогативою метрополії. Окрім Австралії такий статус уже мала Канада (1867 р.), а пізніше отримали Нова Зеландія (1907 р.), Ньюфаундленд (1907 р.), Південно-Африканський союз (1910 р.) та Ірландська Вільна Держава (1921 р.). Хоч офіційного визначення статусу домініону не існувало, в заяві Імператорської конференції 1926 р. Велика Британія та домініони були описані як «автономні громади Британської імперії, рівні за статусом, ніяк не підпорядковані одна одній у будь-якому аспекті їхніх внутрішніх або зовнішніх справ, проте об'єднані спільною відданістю Короні та вільно об'єднані як члени Британської Співдружності Націй»[1].

Зовнішню політику імперії включно з домініонами вів лише уряд метрополії, який призначав послів, вів переговори з іноземними урядами, підписував договори, оголошував війну чи укладав мир від імені всієї імперії.

Тож, якщо у внутрішній політиці домініонів існували тільки певні обмеження, то стосовно зовнішньої політики вони спершу взагалі не мали права голосу [2, с. 73].

Важливим етапом національного становлення Австралії стала її союзницька допомога Британії під час Першої світової війни, події якої вплинули на трансформацію ролі й місця молодої країни на міжнародній арені.

Незважаючи на міжнародно-політичні здобутки, участь у Першій світовій війні дорого обійшлася зеленому континенту. Окрім жахливих людських втрат, тяжкого удару зазнала економіка країни. Особливо, зважаючи, що при певному зростанні промисловості Австралія залишалася переважно аграрною державою, де панівне становище в економіці посідав експорт вовни. Через обмеження транспортних потоків під час війни виникли ускладнення з експортом пшениці, бо для її транспортування було необхідно багато суден. Щоб доставити врожай – 500 тис. т австралійської пшениці до Великої Британії потрібно було 100 суден, які б курсували шість місяців за відповідним маршрутом. Для оптимізації транспортування вантажів до Європи 1916 р. австралійський прем'єр-міністр У. Хьюз, перебуваючи в Англії, придбав 15 кораблів на суму понад 2 млн фунтів.

Для врегулювання ринку було встановлено жорсткий урядовий контроль за виробництвом і продажем кольорових металів. Їх можливо було постачати лише в Англію та союзні держави, а цинк і мідь експортувалися тільки до Великої Британії.

Значне скорочення імпорту в роки війни трохи посприяло розвитку локальної промисловості, проте несуттєво: якщо 1913 р. в промисловості було задіяно 337 000 працівників, то 1918 р. їх стало 376 000 [3].

Оскільки розвиток австралійської економіки традиційно був пов'язаний з великими обсягами іноземного капіталу, ще одним ударом для неї стало різке скорочення іноземних інвестицій. Великі військові витрати та сповільнення притоку інвестицій погіршили фінансове становище країни. Уряд намагався

виправити ситуацію, збільшуючи внутрішні та зовнішні позики, а також підвищуючи податки. До середини 1918 р. Австралія позичила у британського уряду 49 млн фунтів стерлінгів, а розмір внутрішніх позик досяг 188,5 млн фунтів. Через це в Австралії стрімко зросли ціни та швидко подорожчало життя [3].

Отже, міжвоєнний період став справжнім випробуванням на міцність для австралійської економіки, по якій боляче вдарила Перша світова війна, зумовивши високу інфляцію та великий зовнішній борг. Післявоєнні запозичення ще більше посилювали вразливість економіки до зовнішніх потрясінь, тож скочування слідом за США та Великою Британією в депресію 1930-х рр. було неминучим. Основними чинниками, що призвели до економічної депресії в Австралії, стали, зокрема, обвал цін на сировину, яка становила основу австралійського експорту, й фактичне припинення міжнародного кредитування. Як наслідок, 1930 р. австралійський уряд зіштовхнувся з катастрофічними проблемами з платіжним балансом і тиском кредиторів. Через погіршення економічної ситуації в 1930-х рр. приріст населення зменшився – внаслідок як зниження народжуваності, так і скорочення імміграції.

Період між двома світовими війнами також мав особливе значення для австралійської зовнішньої політики. За підсумками Першої світової, зважаючи на вагомий внесок і значні втрати, Австралія разом з іншими домініонами отримала достатньо аргументів для боротьби за юридичну та фактичну незалежність у всіх соціально-політичних сферах. Насамперед, боротьба точилася саме за свободу зовнішньої політики домініонів, оскільки внутрішніми питаннями вже давно опікувалися локальні уряди.

Результатом тривалих зусиль домініонів стало проголошення 1926 р. декларації Бальфура, що згодом була підкріплена Вестмінстерським статутом (1931 р.), відповідно до цих документів домініони отримували право на самостійну зовнішньополітичну діяльність. Доти статус домініону в

Британській Співдружності передбачав, що зовнішні відносини країни в основному визначало Сполучене Королівство. Ще з 1901 р. в структурі федерального уряду Австралії існував Департамент Зовнішніх Справ. З 1916 р. по 1921 р. його функції виконував Департамент Прем'єр-міністра. 21 грудня 1921 р. робота Департаменту Зовнішніх Справ, як окремого підрозділу в уряді, поновилася [4]. До початку Другої світової війни зарубіжна присутність Австралії обмежувалася переважно торговим представництвом та комерційною рекламою. Політичними питаннями традиційно опікувався Лондон. Протягом 1930-х рр., в умовах зростання міжнародної напруженості, Австралія усвідомила, що необхідно створити Службу уповноваженого з торгівлі (1934 р.), започаткувала дипломатичне представництво за кордоном [4]. 8 січня 1940 р. було встановлено дипломатичні відносини між США і Австралією, того самого року було відкрито місію в Японії [5].

В міжвоєнний період зовнішня політика Австралії залишалась у зародковому стані, позиція держави на міжнародній арені формувалася в умовах цілковитої орієнтації на політику Великої Британії. Це стосувалось і ставлення до агресивних шовіністичних режимів Німеччини й Італії. Наслідуючи Лондон, австралійський уряд проводив політику замирення агресорів, марно розраховуючи на механізми колективної безпеки та Лігу Націй. Також, попри зростання загрози з боку агресивної Японської імперії, австралійський уряд довго утримувався від будь-яких рішучих дій проти агресорів. Так, під час нападу Японії на Китай 1937 р. замість санкцій чи ембарго було ухвалено «не критикувати Японію більш, ніж це буде необхідно» [3]. Хоча окремі австралійські політики активно закликали ретельніше готувати державу до війни, подібну позицію не підтримувала австралійська владна еліта. Зокрема, одним з тих, хто найактивніше критикував політику А. Гітлера й Б. Муссоліні в Європі, був міністр закордонних справ федерації У. Хьюз [6]. Австралійці були впевнені, що британські союзники зможуть забезпечити мирне небо над п'ятим континентом, тож фактично не

готувалися до бойових дій на власній території. Однак з усвідомленням масштабів конфлікту та рівня загроз із початку 1940 р. вся країна активно розпочала переходити до воєнної економіки. Водночас традиційною була готовність активно підтримувати європейську кампанію Лондона всіма наявними засобами та ресурсами.

Звичайно, історична інерція також суттєво впливала на зовнішню політику: напередодні Другої світової війни дипломатія Австралії ще значною мірою віддзеркалювала британську. Це стосувалось як політики замирення напередодні Другої світової, так і підтримки Лондона в боротьбі проти агресорів, коли зіткнення стало неминучим. Тож, коли 3 вересня 1939 р. Британія оголосила Німеччині війну після її нападу на Польщу, Австралія так само підтвердила, що перебуває в стані війни з Німеччиною. Того ж дня Прем'єр-міністр Австралії Роберт Гордон Мензіс сказав такі відомі слова, які транслювали на кожній національній та комерційній радіостанції країни: «Друзі-австралійці, мій сумний обов'язок офіційно повідомити вас, що внаслідок наполегливості Німеччини в її вторгненні в Польщу, Велика Британія оголосила їй війну, і, як результат, Австралія також перебуває у стані війни. На долю демократичного лідера не може впасти важче завдання, ніж зробити таке оголошення» [7]. Австралійці ніскільки не сумнівались у справедливості своєї та британської антинацистської позиції, про що Р. Мензіс повідомив телеграмою Лондон уже наступного дня після оголошення війни. За три місяці в Європу відбули понад 20 тис. австралійських солдат. Частина добровольців прибула до Великої Британії, щоб увійти в групу мобільного резерву для протистояння потенційному вторгненню німецьких військ, зокрема до Сполученого Королівства були спрямовані дві бригади зі складу 6-ої дивізії Других австралійських імперських сил. Також для допомоги Лондону було відправлено австралійські бойові кораблі й авіацію, перші забезпечували панування британського флоту в Середземному морі та захищали Суецький канал, а другі брали активну участь у драматичній повітряній «битві за

Британію». Австралійці воювали в кампаніях проти Німеччини й Італії в Європі, Середземномор'ї та Північній Африці, а також проти Японії в Південно-східній Азії й інших частинах Тихого океану [8].

Хоча традиційним гарантом безпеки Австралії вважалася Велика Британія, керівництво держави розуміло, що можливості Лондона обмежені з огляду на віддаленість і виклики в Європі, тож уже з 1930-х рр. почався активний розвиток національних збройних сил. На 1937 р. у розпорядженні австралійських ВМС було 12 бойових кораблів, укомплектованих 1050 військовослужбовцями. Бойову основу армії становили 7 дивізій зі складу сухопутних сил. Військово-повітряні сили склалися з 8 ескадрилій і 96 літаків, однак у планах було збільшити їх майже вдвічі – до 17 ескадрилій зі 194 літаками.

Відповідно з початком війни економіку країни швидко почали переводити на військові рейки. Як наслідок, до весни 1942 р. було створено достатньо озброєнь, щоб цілком укомплектувати шість піхотних дивізій. Оскільки головною загрозою австралійці цілком слушно вважали напад Японії, перед військовою промисловістю стояло завдання перевершити якість озброєння агресивного сусіда, чого й вдалося досягти. Австралійська артилерія значно переважала можливості японської, протитанкові гармати могли пробивати броню будь-якого японського танка, що значно підвищувало ціну потенційного вторгнення [9].

Важливим напрямом зовнішньої політики Австралії була діяльна підтримка союзників за антигітлерівською коаліцією: як військова, так і матеріально-технічна. Насамперед це стосувалося допомоги Великій Британії, на яку ліг основний тягар протистояння країнам Осі в перші роки війни. Важливо, що тісна взаємодія з Лондоном під час Другої світової досить умовно може вважатися для Австралії суто зовнішньополітичним процесом, адже століття відносин у рамках колоніальної парадигми сформували в австралійців особливе сприйняття Британії як «віддаленої Батьківщини». Тож і необхідність

її захищати не викликала сумнівів незалежно від фактичної відстані між країнами.

Одночасно з організацією підрозділів для підтримки європейських союзників було створено підрозділи ополчення для відправки на північ країни, щоб посилити оборону Північної Території та її столиці – м. Дарвін. Мобільні сили Дарвіна, сформовані ще 1938 р., відбули до місця призначення в березні 1939 р. на випадок, якщо загроза з боку Японії стане реальністю.

Дивізії Австралійських Імперських Сил, спрямовані на допомогу Великій Британії, бились у найскладніших точках Близького Сходу, Європи та Північної Африки, зокрема саме австралійці взяли міста Бардія, Тобрук і Бенгазі на узбережжі Лівії, захопивши при цьому в полон десятки тисяч італійців та багато військової техніки. Зважаючи на те, що на деяких фронтах австралійці воювали в одних військових з'єднаннях з новозеландцями, назва спільного австралійсько-новозеландського армійського корпусу (АНЗАК) знову почала фігурувати в офіційних документах. Бійців корпусу називали анзаками, вони брали участь у найзапекліших боях на фронтах Другої світової, зокрема під час оборони Тобрука анзакам довелося зійтись у бою з німецькими частинами Е. Роммеля, які тримали місто в облозі 240 днів, доки відправлені на підтримку британські частини його не деблокували [10]. Навесні 1941 р. дивізії анзаків разом з британськими військами та солдатами Вільної Франції вступили в протистояння з силами французького режиму Віші за контроль над Сирією й Ліваном. Кампанія завершилась улітку перемогою союзників. Проте під час грецької кампанії, зокрема в Афінах, Коринфі та на Криті, австралійців та інших союзників спіткала невдача – зіткнення з німецькими військами закінчилося розгромом військ коаліції, під час якого австралійці втратили тисячі бійців убитими й полоненими. Три британських крейсери та шість есмінців було втрачено під час битви за Крит, а жахливу евакуацію з острова – під шквальним вогнем противника та без прикриття з повітря – порівнюють з аналогічною трагедією в Дюнкерку [10]. Після виводу основної групи

австралійських військ з Північної Африки в регіоні залишилися кілька ескадрилій, які підтримували наступ британської армії в Лівії й Тунісі. Крім того, у висадці в регіоні військ союзників брали участь два австралійських військових судна.

Протягом усієї війни різні австралійські підрозділи та з'єднання брали участь в обороні Великої Британії. Під час драматичних подій «битви за Британію», коли німецька авіація прагнула запанувати в британському повітряному просторі й забезпечити можливість повномасштабного вторгнення на територію держави, більш ніж 100 льотчиків з Австралії билися разом з британськими ВПС [11]. З червня 1940 р. по січень 1941 р. на території Об'єднаного королівства розміщувалися дві австралійські піхотні бригади, що перебували в складі британських мобільних сил на випадок можливої висадки німців. Кілька австралійських ескадрилій захищали повітряний простір Британії від німецьких бомбардувальників та ракет Фау-2 з 1941 р. до кінця війни. Австралійські пілоти підтримували британців і під час протистояння з німцями в Атлантиці, на їхньому рахунку понад десяток потоплених підводних човнів. Також австралійські бойові кораблі допомагали ескортувати каравани в Атлантиці. Анзакі брали активну участь у стратегічному бомбардуванні Німеччини та здійснювали авіапідтримку під час висадки в Нормандії [12].

Кинувши великі сили на допомогу Лондону, австралійці опинились у дуже непростому стратегічному становищі. З одного боку, зважаючи на союзницькі відносини й численні історико-культурні зв'язки, необхідно було допомогти Британії в протистоянні агресорам у Європі, однак, з іншого боку, головною загрозою для п'ятого континенту була агресивна й експансіоністська політика Японії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. На допомогу Британії уряд Австралії відправив багато бійців і техніки, але зовсім не було впевненості, що британські війська та флот зможуть ефективно допомогти австралійцям у разі нападу Японії. Якщо до 1939 р. австралійці цілком обґрунтовано розраховували на захист з боку британських союзників, то після

перших кількох місяців війни, коли Лондон у Європі фактично залишився наодинці з Німеччиною та країнами фашистського альянсу, котрі успішно використовували всі захоплені території як плацдарми та бази для атаки, стало зрозуміло, що британці радше самі потребують допомоги, аніж здатні когось захистити.

За цих умов основні зусилля творців австралійської зовнішньої політики були спрямовані на пошук додаткових союзників, здатних посприяти в тому, щоб дати відсіч можливій японській агресії. Після вступу Японії до Другої світової, її активної експансії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та навіть нападу японців на територію п'ятого континенту, Лондон не сприяв поверненню австралійського контингенту на батьківщину, очікуючи, щоб уряди Австралії й Нової Зеландії врахували важливість насамперед європейських подій. Така ситуація поставила австралійського прем'єра Дж. Кертіна в безвихідне становище, змусивши його шукати альтернативу підтримці традиційного союзника. Лейбористський уряд поставив на сусідів по регіону – Нову Зеландію і США [13, с. 163]. Тісніший союз з американцями видавався найбільш логічним та природнім рішенням, тож уже на початку 1940 р. австралійці інтенсифікували відносини та перемовини зі США. Ініціатором активного зближення з Америкою був особисто голова австралійського уряду Р. Мензіс, готовий навіть скласти повноваження прем'єр-міністра, щоб очолити дипломатичну місію в США. Зрештою, в березні 1940 р. у Вашингтоні було відкрито посольство Австралії, що підняло відносини держав на принципово новий рівень [5]. Головою дипломатичного представництва став досвідчений дипломат Р. Кейнсі [13, с. 147]. Згодом, курс на зближення зі США продовжив інший голова австралійського уряду Джон Кертін.

Попри занепокоєння австралійців, уряд США – власне так само як і британський – не розглядав війну з Японією як дуже вірогідну перспективу. Принципово американська позиція змінилася тільки після атаки японців на військово-морську базу США в Перл-Гарбор, що стало для союзників «громом

серед ясного неба» та змусило Вашингтон усвідомити невідворотність активної участі в глобальному конфлікті. Вранці 7 грудня 1941 р. о 7:55 за місцевим часом 183 літаки Імператорського Флоту Японії атакували військово-морську базу США в Перл-Гарборі на острові Оаху (Гавайї). Метою атаки було знищити й пошкодити якнайбільшу частину Тихоокеанського флоту США раніше, ніж він відреагує на японські операції проти британських, голландських та американських територій у Південно-Східній Азії, що тривали на той момент [14]. Перша хвиля атак почалася з бомбардування ангарів і літаків на летовищах острова, одночасно під торпедним обстрілом опинилися військові кораблі США, пришвартовані в гавані. В перші п'ять хвилин атаки було уражено чотири лінкори, зокрема американські бойові кораблі «Оклахома» й «Аризона». За кілька хвилин одна з бомб потрапила в порохові сховища «Аризони» і вибух потопив корабель та вбив 1177 чоловік екіпажу [15].

Через півгодини після першої руйнівної атаки пішла друга хвиля зі 170 японських літаків. За дві години було потоплено чи пошкоджено 18 американських військових кораблів, знищено 188 літаків і вбито 2403 американських військових. Пізніше чимало з пошкоджених кораблів було відновлено й вони брали участь у боях. Головною ціллю японців були американські авіаносці Тихоокеанського флоту, але за збігом обставин усі три кораблі цього класу були відсутні того дня в Перл-Гарборі, тож unikнули будь-яких пошкоджень і пізніше стали головною потугою тихоокеанської кампанії США. До нападу на гавайську базу американських ВМС участь США обмежувалася підтримкою союзних військ зброєю та припасами відповідно до угоди за ленд-лізом, позаяк більшість американців не бажали вступати у війну. Проте вже наступного дня після атаки на Перл-Гарбор президент США Ф. Рузвельт виступив у Конгресі з закликом офіційно оголосити війну Японії, що й було зроблено через годину. Вступ американців у Другу світову змінив стратегічну ситуацію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, на що негайно відреагувала Австралія – прем'єр-міністр країни Дж. Кертін висловив

підтримку США й оголосив про готовність найрадикальніше переглянути військові та політичні доктрини Австралійського Союзу для напрацювання спільних оборонних планів з провідною роллю США, які дадуть змогу змінити ситуацію й розбити ворога [13, с. 158]. Зразу після успішної атаки на Перл-Гарбор японці розпочали масштабну наступальну операцію в регіоні: 8 грудня імперські війська вторглися на територію Таїланду, що лежав на шляху до британських баз і територій, зокрема в Бірмі, Малайї та Сінгапурі, захоплення яких відкривало шлях до Австралії. Того самого дня японський десант висадився в гавані Кота-Бару на півночі Малайї, де окрім британського та індійського контингенту перебували австралійські сили в складі 8-ої піхотної дивізії та 4-ої авіаескадрильї. 14 грудня імперські війська захопили Вікторія-Пойнт у Бірмі, що поставило британців у дуже скрутне становище, бо там був розташований єдиний проміжний аеропорт між Індією та Сінгапуром. Тож логістичні ланцюги союзників для захисту цього надважливого стратегічного порту було зруйновано [16]. 14 січня 1942 р. австралійські війська в Малайї вступили в бойовий контакт з японською армією, але під натиском сил, які переважали, 31 січня відійшли з боями в Сінгапур.

Японська атака на Сінгапур розпочалася ще з бомбардувань 8 грудня 1941 р. Втрати вражали – до половини особового складу підрозділів дивізії. Залишки 8-ої австралійської дивізії за наказом командувача британських військ у Сінгапурі А. Персиваля були розміщені на північно-західній ділянці острова. Так сталося, що японці висадилися саме на австралійській ділянці оборони після багатогодинної артилерійської підготовки та бомбардувань. Два дні точилися запеклі бої, але стримати імперські сили, котрі переважали, не було шансів. Вторгнення почалося вночі 8 лютого 1942 р. Японці форсували протоку на штурмових катерах і баржах, за лічені години розбивши 22-у австралійську бригаду, яка охороняла північне узбережжя [17]. Взяття Сінгапуру призвело до найбільшої в історії капітуляції військ під командуванням Британії – десятки тисяч індійських, австралійських і британських солдат потрапили в полон [16].

Падіння Сінгапуру, який австралійці й британці вважали головним «щитом» проти Японії, відкрило нову драматичну сторінку в історії участі Австралії у Другій світовій війні, коли під безпосередньою агресією опинилася територія самого материка. В лютому 1942 р., одразу після взяття Сінгапуру, Японія почала повітряні атаки на Північну Територію Австралії, зокрема на її столицю – місто Дарвін. 19 лютого 1942 р. відбулася перша й найбільша атака на материкову частину Австралії: 188 літаків були запущені з чотирьох японських авіаносців. Варварські килимові бомбардування віддзеркалились у багатьох кінематографічних працях з історії Австралії [18, с. 55]. Оскільки австралійській армії фактично нічого було протиставити агресорові, цей напад завдав величезної шкоди: сотні людей загинули й зазнали поранень, було знищено вісім кораблів і десятки військових літаків. Атаку на Дарвін називають також «австралійським Перл-Гарбором» [19].

Японська експансія в регіоні, падіння Сінгапуру й фактична відмова Лондона відправити війська на захист Австралії стали тими подіями, що зумовили докорінні зміни австралійської зовнішньополітичної стратегії. В умовах очевидної загрози вторгнення японців на територію Австралії, а також відсутності перспектив отримати підтримку від головного військового союзника й гаранта безпеки – Великої Британії, австралійський уряд звернувся по військову допомогу до Сполучених Штатів. Наприкінці грудня 1941 р. в зверненні до народу, прем'єр-міністр федерації Дж. Кертін наголосив, що «Австралія дивиться на Америку без будь-яких докорів сумління щодо традиційних зв'язків зі Сполученим Королівством». Ці події ознаменували зміну стратегічного вектору Австралії, в рамках якого замість традиційної орієнтації на Лондон як основного союзника пріоритетом стала розбудова союзницьких відносин з Вашингтоном. Америка швидко відгукнулася на звернення Кертіна й невдовзі на території Австралії було розміщено штаб головнокомандувача американських сил у південно-східній частині Тихого океану генерала Д. Макарура. Американський флот увійшов в австралійські

води, крім того до Австралії було перекинуто близько 180 тис. американських військовослужбовців [3].

Військовий союз зі США був більш ніж результативним: завдяки досвіду головнокомандувача, чіткій координації дії союзників, а також достатній кількості живої сили й матеріально-технічних засобів вдалося повністю відвернути безпосередню загрозу вторгнення до Австралії, а в травні 1942 р. переломити хід війни в регіоні, розбивши японські сили в Кораловому морі. Протягом усієї війни союзницькі відносини між Австралією і США поглиблювались, зокрема, в рамках ленд-лізу 60% австралійського імпорту надходили з Америки [13, с. 164].

Практично паралельно з атаками на північ австралійського материка в березні 1942 р. японці почали наземну операцію на території Нової Гвінеї, щоб захопити головний австралійський адміністративний центр на острові – місто Порт-Морсбі. Взяття під контроль Папуа-Нової Гвінеї відкривало Японії прямий шлях для вторгнення на територію Австралії. Натомість, австралійське військове керівництво вважало одним з принципових пріоритетів зупинити наступ японців за межами території зеленого континенту, тож у Новій Гвінеї агресор зустрів відчайдушний опір австралійців та їхніх союзників.

Боротьба за Нову Гвінею тривала до 1945 р., але вже 1943 р. союзникам вдалося вибити японців з декількох ключових позицій, що визначило результат кампанії. Втрати японської армії на новогвінейському театрі бойових дій сягнули 200 тис. убитих та поранених, а союзники втратили близько 15 тис. бійців. З 1943 р. стратегічна ситуація в районі Тихого океану змінилася на користь союзників, Японія втратила стратегічну ініціативу. Рівень загрози для Австралії суттєво знизився й відповідно її участь у бойових діях скоротилася [13, с. 170].

Участь у Другій світовій війні дорого обійшлась Австралії, хоча ці втрати були набагато менші порівняно з Першою світовою. Загалом на різних театрах

у бойових діях брали участь майже 1 млн австралійських військових, з яких 558 тис. воювали за межами батьківщини. І хоча загиблих було менше, ніж у Першій світовій, цифри вражали: так, загальна кількість загиблих, зокрема внаслідок хвороб і поранень досягла майже 40 тис. осіб (проти 60 тис. у 1914–1918 рр.). Поранених, відповідно, налічувалося приблизно 30 тис. проти 155 тис. (включно з 16,5 тис. отруєних газами). Водночас кількість полонених за 1939–1945 рр. майже вшестеро перевищила цей показник у 1914–1918 рр. і становила щонайменше 30 тис., з яких понад 30% так і не повернулися [20, с. 229].

Незважаючи на всі труднощі та небезпеки, пов'язані з війною, уряд навіть до її завершення активно вів стратегічне планування та впроваджував необхідні реформи. Так, у грудні 1942 р. було створено Департамент післявоєнної реконструкції, який мав планувати новий порядок. Розширені у воєнний час повноваження уряд планував зберегти певний період після війни для налаштування економіки. Серед заходів передбачалося збільшити промислове виробництво, впорядкувати імміграцію, забезпечити повну зайнятість, будівництво житла, покращити охорону здоров'я, освіту й соціальне забезпечення тощо. Фактично, відновлення почалося ще під час війни, продовживши відродження після Великої депресії, яке полягало в низці кроків з мобілізації ресурсів країни, які раніше не були затребувані [20, с. 232].

Економіка після війни стрімко розвивалась і потребувала більше робочої сили: до 1943 р. виробництво зросло на 40% порівняно з попереднім мирним роком. Після завершення Другої світової війни, зважаючи на хаос у Європі, з'явилося дуже багато людей, які прагнули змінити країну проживання на стабільнішу й заможнішу. Обриси післявоєнної Європи формували Сполучені Штати й Радянський Союз: Німеччину було розділено та окуповано, низку країн центральної й східної Європи окупував СРСР, початок Холодної війни зробив реальністю загрозу ядерної війни. На цьому тлі чимало людей вважали Австралію безпечнішою, ніж країни Старого світу чи Америки. Уряд Австралії

сприяв прискоренню імміграції. 1945 р. федеральний міністр імміграції наголосив: «Австралія хоче й буде вітати нових здорових громадян, які сповнені рішучості стати хорошими австралійцями» [21]. Між 1945 р. та 1965 р. до Австралії прибули понад 2 млн мігрантів, більшості з яких уряд як допомогу оплатив більшу частину вартості проїзду до віддаленого континенту. У свою чергу новоприбулі мали щонайменше два роки залишатися в Австралії та працювати на посадах, які визначить уряд.

Третя чверть ХХ ст. стала для Австралії епохою розквіту – «золотою добою», небаченого з другої половини ХІХ ст. зростання. Населення майже подвоїлось, економічна активність зросла більш ніж утричі, всі, хто потребував роботи, були нею забезпечені. Середня тривалість життя громадян збільшилася, так само як і його якість – люди почали жити з більшим комфортом, а заробляти на життя стало набагато легше. На тлі сталого зростання економіки, що подарувало австралійцям добробут, громадяни країни звикли не зупинятися на досягнутому та постійно прагнути до кращого. Більшості населення Австралії тепер вистачало грошей не лише на придбання найнеобхіднішого, але й на незаплановані покупки, різноманітнішим і цікавішим ставало їхнє дозвілля [20, с. 234].

Австралійці усвідомили, що завдяки науці та прогресу можна досягти процвітання, а ефективність державних інститутів сприяла стабільності соціально-економічної системи держави. Саме тоді з'явилися нові можливості для інтелектуального розвитку, набирала обертів креативна індустрія. Також Австралія стала менш замкненою на собі [20, с. 234].

Враховуючи непросту безпекову ситуацію в світі, зокрема початок Холодної війни, а також панівну роль США в регіоні, 1 вересня 1951 р. в Сан-Франциско між Австралією, Новою Зеландією та США було укладено Тихоокеанський договір про безпеку, відомий також як пакт АНЗІОС (ANZUS). Метою договору було надати взаємну допомогу в разі агресії, а також вирішити суперечності мирним шляхом. Договір набув чинності 1952 р. та став

своєрідною компенсацією й безпековою гарантією, яку США запропонували Австралії в контексті перспективи переозброєння Японії. Після війни американці прагнули, щоб Японія відігравала роль сильного бар'єру на шляху поширення комунізму в Східній Азії, однак Австралія та Нова Зеландія побоювалися, що відродження Японії може загрожувати їхній безпеці. Згідно з умовами Тихоокеанського договору три держави підтримували одна з одною консультативні відносини й прагнули забезпечити колективну безпеку в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [22]. Зазначалося, що збройний напад у районі Тихого океану на одного з членів договору поставить під загрозу мир і безпеку інших, тож підписанти зобов'язалися «діяти, щоб протистояти спільній небезпеці».

Австралія стала одним з активних учасників створення Організації Об'єднаних Націй. Маючи напрацьовану протягом війни спільну позицію з Новою Зеландією, австралійський уряд насамперед захищав інтереси «менших держав», виступаючи проти примату ролі «великих держав» у рамках нової глобальної організації. Під час Другої світової війни австралійська дипломатія вийшла на новий рівень: у 1939–1940 рр. було відкрито дипломатичні представництва Австралії в США, Японії, Канаді та Новій Каледонії, а до кінця війни додалися місії в Китаї, Нідерландах, Малайї, СРСР, Індії, Новій Зеландії й на Східному Тиморі. До середини ХХ ст. австралійські дипломатичні установи з'явилися у 24 країнах.

Ефективна зовнішня політика Австралії забезпечила державі безпеку та поважне місце на міжнародній арені. Також було створено всі умови для сталого розвитку австралійської соціально-економічної системи. В результаті наступні кілька десятиліть стали періодом бурхливого зростання економіки, що забезпечило добробут громадян та створило міцний фундамент для майбутнього процвітання.